

Відповідно до змісту ст. 39 КК України це визнається правомірним, не кримінально каранним діянням, що, на нашу думку, не може бути виправданим, насамперед з точки зору моралі.

Список використаних джерел

1. Бабаніна В. В. Конституція України як основа системи кримінального законодавства. *Наше право*. 2019. № 3. С. 195–201.

2. Конституція України : Основний Закон від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

Богініч Ігор Олегович,

доцент спеціальної кафедри оперативно-технічних заходів Навчально-наукового інституту державної безпеки Національної академії служби безпеки України, кандидат технічних наук

Жилін Володимир Володимирович,

підполковник запасу служби безпеки України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ДІЯЛЬНІСТЬ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Органи безпеки систематично застосовують технічні засоби для отримання оперативно значущої і доказової інформації в інтересах держави на підставі діючого оперативно-розшукового, контррозвідувального та кримінального процесуального законодавства.

Вказане застосування оперативно-технічних засобів в оперативній, контррозвідувальній та процесуальній діяльності органів СБ України утворює сферу оперативно-технічної діяльності СБ України, що реалізується відповідними суб'єктами Служби.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» суб'єктами такої діяльності в Службі безпеки України є оперативні підрозділи Центрального управління, регіональних органів та органів військової контррозвідки. До вказаних підрозділів належать

оперативні та оперативно-технічні, що входять до відповідних департаментів Служби [1].

Оперативно-технічна діяльність СБ України є складовою взаємодії оперативних та оперативно-технічних підрозділів і регулюється відповідними законодавчими актами, зокрема, законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідальну діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про боротьбу з тероризмом», Кримінальним процесуальним кодексом України, Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1, 2].

Оперативна та кримінальна процесуальна діяльність підрозділів СБ України із застосуванням технічних засобів має реалізовуватись із суворим дотриманням прав людини і громадянина. Такі права включають:

1. Право на недоторканість житла.
 2. Неможливість проведення огляду чи обшуку без вмотивованого рішення суду.
 3. Право на таємницю телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.
 4. Право на недоторканість особистого життя.
- Тому оперативно-технічна діяльність проводиться:
1. За вмотивованим рішенням суду.
 2. Щодо тяжких та особливо тяжких злочинів.
 3. Коли іншим шляхом отримати оперативно значущу інформацію неможливо.
 4. За відкритою оперативно-розшуковою, контррозвідальною справами або при проведенні кримінальної процесуальної діяльності.
 5. За умовою тимчасового обмеження прав та свобод людини і громадянина.

Тому оперативно-технічна діяльність являє собою окремий напрямок оперативного забезпечення органів і підрозділів СБ України.

Із введенням в дію глави 21 Кримінального процесуального кодексу України відбулася трансформація сфери оперативно-технічної діяльності із виключно оперативної, якою вона була до введення в дію вказаного Кодексу, у процесуальну. Зазначені правові зміни, за нашою думкою, розширили можливості слідства у застосуванні технічних засобів для отримання доказової бази злочинної діяльності та дещо спростили процедуру легалізації вказаних матеріалів у кримінальному процесі. Водночас, процесуальний Закон повинен, у першу чергу, гарантувати виконання правоохоронними органами положень Конституції України щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина.

В умовах воєнного стану об'єктивно виникли деякі чинники, які вимагають окремих змін у тактиці проведення оперативно-розшукової,

контррозвідувальній та кримінальній процесуальній діяльності органів та підрозділів Служби безпеки України. Такими чинниками, на наш погляд, виступають:

1. Підвищення активності диверсійної діяльності іноземних спецслужб.

2. Активізація розвідувальних служб іноземних держав з вербування громадян на колишніх окупованих територіях, з метою застосування їх в якості агентури для розвідувальної та диверсійної роботи.

3. Необхідність оперативного розслідування воєнних злочинів.

4. Оперативне розслідування колаборантської діяльності.

5. Оперативне проведення профілактичних заходів тощо.

Таким чином, злочини, які в мирний час носили кримінальний характер та не були тяжкими, в умовах воєнного стану наносять шкоду авторитету державності, обороноздатності країни, знижують моральний стан населення. У результаті тимчасової відсутності законної влади на колишніх окупованих територіях виникло мародерство, корупція, активізувалася диверсійна діяльність тощо. Тому, на думку авторів, повинен бути розширений перелік злочинів, за якими СБ України розширить можливості щодо проведення оперативних та процесуальних заходів із застосуванням технічних засобів.

В умовах воєнного стану, коли навантаження на правоохоронні органи зростає, окремих процесуальних обмежень у механізмі отримання фактичних даних щодо протиправної діяльності осіб та злочинних організацій за допомогою технічних засобів можна було б уникнути. Такий підхід дозволив би підвищити оперативність у здобутті значущої інформації. Вказане продиктоване, насамперед, необхідністю зменшення затрат часу на проведення, зокрема, фільтраційних заходів на колишніх окупованих територіях, виявленням громадян, що співпрацювали та, можливо, продовжують співпрацювати з ворогом, мародерів, їх посібників, державних службовців, які саботують виконання службових завдань та ставлять перешкоди в роботі правоохоронних органів тощо. Не менш важлива діяльність правоохоронних органів і на територіях, які не були окуповані під час широкомасштабної збройної агресії РФ в Україні.

В п. 3 Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» вказано, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України. Також можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів функціонування правового режиму воєнного стану, які передбачені

частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Проте, у вказаному Законі практично відсутні норми, які б дозволили покращити ефективність роботи правоохоронних органів із застосуванням технічних засобів, що можуть обмежувати сферу приватного спілкування, та оперативних заходів, пов'язаних з обмеженням прав громадянина та людини в частині ст. 30, 31, 32 Конституції України.

Тому, на час дії воєнного стану, авторами пропонуються такі шляхи вдосконалення правового регулювання застосування технічних засобів в оперативно-розшуковій, контррозвідувальній та кримінальній процесуальній діяльності органів та підрозділів СБ України:

1. Розглянути питання щодо доцільності в окремих випадках тимчасово обмежувати конституційні права і свободи людини і громадянина (ст. 30, 31, 32 Конституції України), пов'язані із застосуванням технічних засобів, щодо злочинів, які готуються, та не відносяться до тяжких та особливо тяжких, а також при проведенні профілактичних заходів, коли застосування інших засобів уявляється край ускладненим.

2. Увести до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» відповідні норми, які б дозволили підвищити оперативність застосування технічних засобів у кримінальній процесуальній діяльності.

3. До глави 21 Кримінального процесуального кодексу внести такі доповнення:

- тимчасово, при неможливості оперативно отримати ухвалу суду на проведення заходів, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, ввести, як процесуальний документ, постанову начальника органу або підрозділу, що здійснює відповідні заходи, узгоджену зі слідчим, або постанову слідчого, який веде справу та відповідає у процесуальному порядку за додержання законності у сфері обмеження прав людини;

на час воєнного стану призупинити дію ст. 253 КПК України щодо повідомлення осіб, стосовно яких проводилися негласні слідчі розшукові дії. На думку авторів, вказана норма в умовах воєнного стану може створювати ризики витоку фактичних даних щодо оперативно-розшукових та негласних слідчих розшукових дій.

Список використаних джерел

1. Тарасюк І. В. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність»: навчально-методичне видання. Електронний підручник: Київ, 2017. 516 с. [Електронний ресурс] URL : <http://ord-irina.pp.ua/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9E%D0%A0%D0%94/>. (дата звернення: 01.03.2023).

2. Про воєнний та надзвичайний стан, захист і оборону України: збірник основних нормативних документів. Видавництво: А. В. Паливода. Київ, 2022. 144 с.

Будко Тетяна Володимирівна,
головний науковий співробітник
Українського науково-дослідного інституту
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України, доктор
юридичних наук, професор, заслужений діяч
науки і техніки України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕННЯ СУДОВО-ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (експертних досліджень) В ОРГАНАХ МВС УКРАЇНИ

Однією із затребуваних галузей експертних знань у роботі судових, багатьох правоохоронних, а також правозахисних органів на сьогоднішній день є судова лінгвістика. Дана галузь, під тими чи іншими назвами, здавен відігравала неабияку роль у розкритті та попередженні певної категорії злочинів, але на системне явище в Україні висновки експерта-лінгвіста перетворилися приблизно з 1971 року, коли була впроваджена судово-авторознавча експертиза [5]. Пізніше, коли склалася стійка практика звернення слідчих, співробітників оперативних підрозділів, адвокатів, прокурорів і судів до судових експертів як Служби безпеки України, так і судово-експертних установ Міністерства юстиції України, по допомогу у вирішенні питань щодо встановлення у змісті текстів публікацій, інтернет-повідомлень, листівок, різноманітних видань, публічних виступів, телепрограм та інших джерел наявності пропаганди війни, пропаганди релігійної винятковості, погроз здоров'ю та життю особи, закликів до повалення конституційного ладу, до захоплення державної влади, до масових заворушень, до здійснення інших деструктивних дій, посягань на територіальну цілісність і недоторканість держави, надання вказівок, наказів, настанов, вимагання грошових сум, а також наявності висловлювань, які порочать честь, гідність та ділову репутацію осіб, і багато іншого, - у 2015 році був офіційно введений в дію другий вид судово-лінгвістичної експертизи – семантико-текстуальна, хоча взагалі-то цей вид досліджень здійснювався в СБУ з 1993 року в межах судово-авторознавчої експертизи [3; 8].

Станом на 2023 рік в Україні до переліку судових експертиз включено судово-лінгвістичну експертизу, яка складається з авторознавчої експертизи писемного мовлення й семантико-текстуальної експертизи писемного та усного мовлення, що здійснюються експертними установами, підрозділами МЮ та СБ України, а також розпочали здійснювати у деяких регіонах в системі